

identitás, és jelentős fordulat történjék az emlékezetpolitikában is. Ahhoz azonban, hogy Ukrajna kihasználja ezt a kedvező környezetet és valóban Európához közeledjen, az ukrán vezetésnek világosan kell látnia, hogy az „oroszlal” és a kommunizmussal való szakítást nem lehet a régi szovjet terminológiával véghez vinni.

Pethő-Szirmai Judit

Trump és az amerikai populizmus

Kazin, Michael: Trump and American Populism. Old Whine, New Bottles = Foreign Affairs, November/December 2016, 17-24. p.

Donald Trump első pillantásra nem olyan jelöltnek tűnik, aki hitelesen képviselhetné a populista hangokat. A cikk megjelenésekor még csak republikánus elnökjelölt Trump – aki ma már az USA elnöke – egy vagyont örökölt, számos ingatlana van, és gazdasággal kapcsolatos elképzelései szerint éppenséggel csökkentené a hozzá hasonló tehető emberek adóját. Egy politikusnak azonban nem feltétlenül kell szerény körülmények között élnie ahhoz, hogy a szegényebb sorban tengődők panaszait a zászlajára tűzze, és elnyerje a támogatásukat. Trump sikerének titka, hogy több millió munkás- és középosztálybeli fehér amerikai dühére és elkeseredettségére tapintott rá jó érzékkel.

Trump nem az első olyan politikus, aki az elitet hibáztatja és a kisemberek érdekeit védelmezi. Az Egyesült Államokban két különböző, egymással gyakran versengő populista irányzat bukkant fel a történelem során: a „balos”, illetve a „jobbos” populizmus. Az első típusba tartozó populisták kizárólag felfelé rázzák az öklüket: haragszanak a vállalati elitre és az őket segítő kormánytagokra, akik szerintük elárulták azon állampolgárok érdekeit, akik a nemzet számára a legfontosabb munkát végzik. Ezen populisták osztályalapon határozzák meg az „emberek” fogalmát, és nem azonosítják magukat egyetlen faji vagy vallási csoporttal sem. Ők a „polgári nacionalizmus” egy formáját képviselik. Hisznek abban, hogy minden ember alapvetően egyenlő, és elidegeníthetetlen joga van az élethez, a szabadsághoz és a boldogsághoz, illetve hisznek a

demokratikus kormányzat intézményében, amely az emberek felhatalmazása által nyer legitimitást.

A másik fajta amerikai populista tradíció – amelyhez Trump is tartozik – szintén az üzleti és a kormányzati elitet hibáztatja az átlagemberek gazdasági érdekeinek és politikai szabadságainak aláásásáért. Ők azonban szűkebben értelmezik az emberek fogalmát: a „valódi amerikaiak” azok, akik európai gyökerekkel rendelkeznek. Tudni vélik, hogy a magasban trónoló gonosz erők és az érdemtelen, sötétebb bőrszínű emberek aljas paktumot kötöttek egymással, amely veszélyezteti a patrióta (fehér) többség érdekeit. Az íratlan összeesküvés gyanúja a társadalom csúcsa és alja között egyfajta faji nacionalizmusból fakad. Amerikát etnikai-faji értelemben definiálják, azaz olyan népként, amelyet a közös vér és bőrszín tart össze, illetve az, hogy tagjai képesek önmagukról gondoskodni.

Időről időre mindkét fajta populizmus szert tesz némi politikai befolyásra. A populizmus hullámai nem véletlenszerűen csapnak magasra: akkor nyernek teret, amikor valós problémák bukkannak fel. Így pl. ha a gazdasági rendszer a gazdagoknak kedvez, ha az emberek elkezdik félteni a munkájukat a bevándorlótól, vagy ha a politikusok többet törődnek a saját előrelépésükkel, mint a többség jóllétével. Ebből következően akkor lehet kifogni a szelet ezen irányzatok vitorlájából, ha nem söpörjük le az asztalról ezeket a gondokat.

A populista szó sokféleképpen értelmezhető, de eredetileg jól körülhatárolható jelentéssel bírt Amerikában. Az 1890-es években latinos műveltségű újságírók találták ki ezt a szót, hogy egy jelentős harmadik pártra hivatkozzanak, a Populista, avagy Néppártra, amely az amerikai populizmus progresszív, polgári-nemzeti ágát képviselte. A Néppárt célja az volt, hogy kiszabadítsa a politikai rendszert „a pénz hatalmának” markából. Aktivistái a vidéki és a városi dolgozók közös érdekeit hangoztatták, és a tömegek nyomorba döntésével vádolták az ipari és a pénzügyi monopóliumokat. A párt azonban rövid életűnek bizonyult: négy év alatt elfogyott a kezdeti lendület, és megszűnt.

Bernie Sanders szenátor szintén az ilyen típusú populista retorika örökösének mutatkozott a kampány során. Ő is a milliárdosok kasztját vádolta azzal, hogy elárulta az amerikai demokráciát, és 15 dolláros órabért, alanyi jogon járó Medicare-t és egyéb haladó szellemű gazdasági

reformokat követelt. Sanders saját magát szocialistának tartotta, támogatóit pedig egy politikai forradalom előőrsének, holott valójában csak egy skandináv modellhez hasonló, kibővített jóléti államot hirdetett.

A populizmus másik ága, a faji-nacionalista irányzat nagyjából egy időben jelent meg a Néppárttal. Mindkettő ugyanazokból a félelmekből született meg Amerika „aranyozott kora” során: a szabályozás nélküli vállalatok és befektetési házak, illetve az átlag munkások és farmerek közötti egyre szembeszökőbb egyenlőtlenségek nyomán. A 19. század végén, illetve a 20. század elején ezen gondolkodásmód képviselői idegenellenes érvekkel lobbiztak a Kongresszusban, hogy tiltsák be a kínai és japán munkások bevándorlását. A mozgalom vezetői munkás- és középosztálybeli fehérbőrű amerikaiak voltak. A kínaiak távozásán túlmenően nyolcórás munkanapot és állami munkalehetőségeket követeltek a munkanélküliek számára. A párt (kb. Kaliforniai Munkáspárt, WPC) tagsága rohamosan nőtt, de végül a WPC-t is belső konfliktusok szakították szét.

Egy jelentős győzelmet azonban a WPC is elért. 1882-ben rávették a Kongresszust, hogy fogadja el a kínaiak kizárásáról szóló törvényt, amely az első ilyen jellegű jogi aktus volt az USA történetében. Két évtizeddel később a kaliforniai munkásmozgalom aktivistái újabb kampányt indítottak, ezúttal a japánok kiutasítása érdekében. Ahogy Trump a muzulmánokban, a WPC tagjai a japán bevándorlóknak láttak az országra leselkedő veszélyt: szerintük a japánok kémek voltak, akik támadásokat terveztek az USA ellen. A II. világháború során aztán az ilyen jellegű megnyilvánulások is hozzájárultak ahhoz, hogy mintegy 112.000 amerikai japánt erőszakkal kitelepítettek otthonából, holott javarészüket már amerikai állampolgár volt.

Az 1920-as években a Trump-féle populizmus újabb elődjét ültette fel a fejé: a Klu Klux Klan. Az első KKK abban mesterkedett, hogy megakadályozza – elsősorban délen –, hogy a feketék éljenek újonnan megszerzett jogaikkal. A második Klu Klux Klan viszont már nem korlátozódott arra, hogy a feketéket akadályozza állampolgári jogaik gyakorlásában, hanem azt is állította, hogy a hatalmas szeszipari érdekeltségek összeesküdtek a katolikus és zsidó szeszcsempészekkel. Akárcsak a WPC, a második KKK is gyorsan összeomlott. Fénykorában, a 20-as évek közepén azonban közel ötmillió taggal rendelkezett, és a Klán és

politikai szövetségesei nyomására a Kongresszus szigorú éves kvótarendszert fogadott el, amely alapján Közép- és Kelet-Európából évente csak pár száz bevándorló léphetett az országba (ezt a diszkriminatív kvótát csak 1965-ben vonta vissza a Kongresszus).

Trump – a korábbi demagógokhoz hasonlóan – elítéli a globális elitet a nyitott országhatárok propagálásáért, amelynek következményeként a bevándorlók szerinte elveszik a munkát az amerikai dolgozóktól, és emiatt csökken az életszínvonal. Trump nem rejti véka alá, hogy kikre gondol pontosan: a mexikóiakat azzal vádolja, hogy bűnözést, drogokat és nemi erőszakot hoztak az egyébként törvénytisztelő lakosságra, míg a muzulmánok olyan embereket támogatnak, akik csak a dzsihádban hisznek, és nem tisztelik az emberi életet. Szerinte ezeket a nyilvánvaló igazságokat a „politikailag korrekt” Obama-kormány nem merte kimondani.

A történelem során az amerikai populisták többnyire inkább a belpolitikára koncentráltak, de a külpolitikával kapcsolatban is volt véleményük. Trump például elítéli a nemzetközi katonai szövetségeket, így a NATO-t is, és gonosz külföldi befolyást emleget. A faji-nemzeti tradíció mindig is igen ellenségesen viszonyult a nemzetközi elköteleződésekhez. Az 1930-as évek közepén Charles Coughlin atya, a „rádiós pap” arra ösztökelte hallgatóságát, hogy akadályozzák meg a Roosevelttel által aláírt szerződés ratifikálását, amelynek értelmében az USA részt vett volna a hágai Nemzetközi Bíróság munkájában. 1940-ben az „America First” Bizottság, egy izolacionista nyomásgyakorló csoport hasonló hangnemben ellenezte az USA szerepvállalását a II. világháborúban. 1941. szeptember 11-én elhangzott elitellenes rádióbeszédében azonban leghíresebb szószólójuk, Charles Lindbergh némileg túllőtt a célon: a britek és a Roosevelttel-kormány mellett a zsidóságot is kárhoztatta az ország háborúba taszításáért. A csoport három hónappal később feloszlott a japánok Pearl Harbour ellen intézett támadása után.

Trump programjából hiányzik egy fontos elem: a Trump által felkarolni vágyott „nép” koherens definíciója, amellyel érzelmileg azonosulni lehetne. Miközben fogadkozik, hogy ismét nagygyá teszi Amerikát, Trump csupán homályos, nosztalgikus klisékre hagyatkozik arra vonatkozóan, hogy mely amerikaiak segítségével kívánja ezt elérni (pl. „a középosztályunk”, „a dolgozó családok”). Az is igaz, hogy elég nehéz dolguk van manapság a populistáknak, hiszen egyetlen elnöki aspi-

ráns sem engedheti meg magának, hogy egy olyan népről beszéljen, amelybe csak a fehér és keresztény emberek számítanak bele. Kampánya utolsó hónapjaiban még maga Trump is megpróbálta megszólítani az afroamerikai és a latino állampolgárokat, hiszen az a csoport, amelyet a faji-nemzeti populisták hagyományosan Amerika lelkének tartanak, ti. a fehér középosztály valójában egyre olvadó kisebbséget képvisel. Amerika szívérványszínű társadalmában azonban annyi osztály, illetve nemi és faji identitással rendelkező csoport él egymás mellett (sokszor nem túl boldogan), hogy sem a demokratáknak, sem a republikánusoknak nem sikerül hiteles nemzeti egységet kovácsolni belőlük.

Trump alapvetően a félelemre alapozta kampányát. Szlogenje akár az is lehetett volna, hogy „Tegyük ismét gyűlölködővé Amerikát!”, amelynek sikere azért is furcsa, mert az amerikaiak alapvetően büszkék híres optimizmusukra és nyitottságukra. A nyílt, faji alapú nacionalizmus nem elfogadható a politikai kampányokban. Ugyanakkor ostobaság lenne egyetlen legyintéssel elintézni mindazon választók félelmeit és haragját, akik úgy ragaszkodnak Trumphoz, ahogy több évtizede egyetlen más elnökjelölthöz sem. Egy felmérés szerint a fehér amerikaiak 65 százaléka – a teljes lakosság két ötöde – szívesen szavazna olyan pártra, amely megállítaná a tömeges bevándorlást, munkalehetőséget teremtene az amerikaiaknak, megvédené Amerika keresztény hagyományait és megálljt parancsolna az iszlám fenyegetésének. Ezek az emberek úgy érzik, hogy a legtöbb politikus átnéz rajtuk vagy lekezelően bánik velük, és magukra maradtak egy olyan tömegkultúrával szemben, amely a gazdagokat, a kozmopolitákat és a faji szempontból sokszínű embereket helyezi előtérbe.

A populizmus szerencsés esetben szolgálhat jó ügyeket és képes megerősíteni a demokráciát. A Néppárt például számos olyan progresszív reform fölött bábáskodott, amelynek köszönhetően a 20. századra az Egyesült Államok humánusabb társadalommá vált, míg más, populista retorikától sem visszariadó politikusok megteremtették azt a liberális kapitalista rendet, amelynek erényeit szintén nem sok amerikai vitatná el. A populizmus ugyan szükséges rossz, de hatásos fegyver lehet a tömegek kezében, amellyel követelhetik a politikai elitől, hogy feleljenek meg végre az egyenlő esélyek és a demokratikus kormányzás sokat hangoztatott ideáljainak.

Pethő-Szirmai Judit